

Gheronda Iosif Vatopedinul

Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru

© Doxologia, 2016

ISBN: 978-606-666-553-7

Gheronda Iosif Vatopedinul

**SFÂNTUL NEOFIT ZĂVORÂTUL
DIN CIPRU**

Traducere din neogreacă de
Laura ENACHE

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
Iași, 2016

Cuprins

Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru	7
Originile Sfântului Neofit	7
Copilăria	8
Arena monahală	11
Descoperirea peșterii	19
Propria descriere a cuviosului părinte cu privire la încercarea pe care a suferit-o în timp ce săpa pentru isprăvirea Peșterii	49
Lucrarea duhovnicească a Cuviosului Neofit	81
Cuviosul Neofit ca părinte duhovnicesc	81
Contribuția scriitoricească a Cuviosului Neofit	91
Care și câtă este opera scriitoricească a cuviosului părinte.....	95
Epilog	106
Cateheza a 4-a, Ale Sfântului Neofit, Cuvinte de laudă la Sfânta Întâmpinare a Domnului și despre pocăință și despre dumnezeiasca Împărtășire fără de prihană	110
Cateheza a 21-a, II, A aceluiași, Despre cele patru mari și dumnezeiești virtuți: înfrânarea, chibzuința, dreptatea și bărbăția, decât care nimic nu este mai folositor în viața oamenilor	122

Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru

Originile Sfântului Neofit

Nu este lucru străin, nici neobișnuit pentru Biserica Cipriotă apostolică și de sfinți născătoare a promova chipuri înalte și mari personalități pentru propria ei întărire, fie din pricina simplității naturale a poporului ei, fie din pricina proximității ei față de centrul *Descoperirii*¹, adică locul unde s-a săvârșit iconomia mântuirii lumii, fie pentru alt motiv, pe care, probabil, alții, mai capabili, pot să îl determine. O asemenea mare personalitate este și aceasta pe care ne propunem să o prezentăm astăzi, care, vorba filosofului, a fost „persoana potrivită la vremea potrivită”. Într-adevăr, ca o binecuvântare specială a atotmântuitoarei pronii a Domnului nostru, s-a arătat acest luminător și preamare mângâietor în ceasul cel mai critic, în care Însula era înviforată de tulburările stihțiilor naturale și de dezordinile sociale care aveau loc din abundență.

Neofit, preacuviosul nostru părinte, preot monah și zăvorât cum însuși se numea pe sine, s-a născut în eparhia Larnaka, în satul Lefkarelor, pe la mijlocul anului 1134 după Hristos. Tatăl lui se numea Atanasie

¹ Se referă la locul arătării, al descoperirii lui Dumnezeu în lume care este Ierusalimul.

și mama lui Eudoxia, care a îmbrățișat și ea viața monahală, după moartea soțului. Familia lui, simpli țărani, cu posibilități economice reduse, era și numeroasă. Opt copii și doi părinți număra în total această familie binecuvântată, lucrători la câmp din tată în fiu. Aceasta era îndeletnicirea lor, lucrul la câmp. Îndreptarea ulterioară a unuia dintre copii la o viață duhovnicească mai înaltă, a lui Neofit, la vârsta de 18 ani, și faptul că după el a urmat un alt frate, Ioan, mărturisesc despre buna creștere în duh creștinesc și mediul evlavios ce predominau în această cuvioasă familie, de vreme ce însăși mama lui nu a ezitat, după împlinirea îndatoririlor ei familiale, să îmbrățișeze împreună cu copiii ei viața monahală.

Dar strâmtorarea economică nu le-a permis copiilor să urmeze o școală și astfel Neofit a rămas complet analfabet, lucru care nu era neobișnuit în regiunile rurale, mai ales în epoca respectivă. Atât îndeletnicirile caracteristice locului natal, cât și ocupațiile lui de mai târziu din primii ani ai călugăriei lui în mănăstirea unde a fugit, mărturisesc pe sfântul ca fiind un încercat lucrător la vie și tăietor de pomi și un agricultor priceput. Caracterul lui neprefăcut și sincer ne descoperă, de fapt, devotamentul față de îndatoririle pe care le avusese în familie, și în special supunerea și ascultarea față de părinți, una dintre cele mai importante îndatoriri ale copiilor care astăzi, din păcate, tind să dispară cu totul.

Copilăria

Așa cum singur afirmă sfântul, s-a abătut în Insulă o mare foamete în perioada copilăriei lui, și din pricina

acesteia au avut loc multe morți și au fost consecințe cumplite, dar mai ales un fenomen rămas necunoscut pentru noi, așa-numitul kamytzi², le-a prelungit pe acestea încă și mai mult. Fie această pricină a schimbărilor sociale, fie starea economică generală care domina a contribuit la faptul că și ceilalți copii, împreună cu Neofit au rămas analfabeți. Ne povestește el însuși în stilul său caracteristic: „N-am văzut vreodată nici o urmă de educație școlară. Fiindcă de la început am avut un trai simplu, și nu numai că nu m-am împărtășit din educația cea din afară, dar nici măcar o zi nu am fost dat de părinții mei la învățătura lecțiilor, nefiind cu nimic diferit de o oaie simplă și neînvățată, fiind neînvățat până la litera a, și tuns în monahism până la 18 ani ai vârstei mele”³.

Desigur, creșterea în duhul iubirii de Dumnezeu l-a înzestrat pe cuvios cu cele mai bune simțăminte ale moralei creștine care în curând s-au completat și s-au înmulțit prin cele mai smerite harisme ale înțelepciunii celei din afară și ale educației. Cât privește

² Autorul face aluzie la un eveniment petrecut în pruncia sfântului, conform capitolului 35 din *Pentikontakefalon* (50 de Capete), ar fi fost vorba despre o vrăjitorie care a provocat foamete și moarte; kamytzi se pare ca era numele dat acelor vrăjitori. Iată textul din *Pentikontakefalon* la care face aluzie autorul vieții sfântului: „Iar cât despre foametea cea de odinioară și despre moartea aceea vestită, care a avut loc prin vrăjitoria unui kamytzi, să povestească cei care au fost martori ai aceluia, fiindcă cei ce au fost martori oculari ai aceluia cu jale ne-au povestit nouă, celor ce nu am văzut din pricina prunciei noastre, lucruri cumplite, înfricoșătoare și străine”.

³ I.P. Tsiknopoulos, *Opera scriitoricească a Sfântului Neofit*, Lefkosia, 1958, p. 201.

îndemânarea lui la lucrările viei, „cunoștea bine lucrările dinaintea plantării, din timpul plantării și cele de după plantare” și toate celelalte până la „rod și lăstărire, până la culesul strugurilor și zdrobitul lor”⁴.

Pe când avea 18 ani, tânărul Neofit, iubit și de părinți, și de celelalte rude, după obicei, a fost îndemnat spre unirea nunții. Totuși desăvârșit fiind de mai înainte de creșterea cea în Duhul lui Hristos, în care priosea frica de Dumnezeu, a văzut cu mare precizie deșertăciunea lumii acesteia. L-a cutremurat gândul la moarte pe care adeseori o întâlnește nu numai pe cea naturală survenită la vârsta bătrâneții, ci și pe cea timpurie și neașteptată care survine fără de veste în această viață nenorocită a noastră. Cugetarea la acestea toate și frica dumnezeiească au biruit în sufletul lui curat și și-a fixat ca scop lepădarea de lumea aceasta și a tuturor relațiilor ei și îndepărtarea de toate cele care, după Sfinții Părinți, întunecă mintea și robesc inima.

Singurul mod însă de a se izbăvi de voia părinților, care deja înaintaseră cu pregătirile de nuntă, nu era altul decât fuga pe ascuns.

Morala înaltă creștină cultivată încă din copilărie în sufletul neprihănit al tânărului și-a dat roadele la vârsta de 18 ani, de vreme ce a evadat, cum se întâmplă de obicei la cei ce întâmpină o opoziție severă în familie. A ajuns în împrejurimile Muntelui Pentadactil în Koutsouventi unde înflorea pe atunci mănăstirea Sfântului Ioan Gură de Aur, și acolo a preferat să fie închinoviat Neofit cel hrănit de dumnezeiasca dragoste. Credea că într-o mănăstire aflată atât de departe

⁴ *Ibidem*, p. 201.

nu-l vor descoperi și, prin urmare, va reuși în scopul dorit.

Totuși, ulterior, căutându-l nu cu puține osteneți, părinții au reușit să-l descopere pe tânăr în refugiul lui, la mănăstire, și după multe lacrimi și implorări au reușit să-l convingă să-i urmeze. „Întorcându-mă”, cum ne spune el însuși, „la insistențele și rugămințile părinților, după multul zbucium al luptei și împotrivirii, am rupt de comun acord hârtiile acelea cu învoielile de nuntă.”⁵

Modul în care a întâmpinat împotrivirea părinților lui și ascultarea lui, fie și temporară, sunt vrednice de toată lauda, fiindcă prin acest mod smerit și supus a dovedit că arată respect părinților lui și prețuire, totuși s-a făcut ascultător poruncii lui Dumnezeu: „Cel ce iubește pe tatăl sau pe mama sa mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine”⁶.

Convingându-se bunii lui părinți că dorul tânărului este insuflat de Dumnezeu și este sincer, au cedat și astfel, mai liber, ostașul cereștii oștiri s-a predat netulburat dorului mistuitor, viețuirii dumnezeiești.

Arena monahală

În mănăstirea de mai sus, cum am spus mai înainte, înflăcăratul iubitor al Împărăției cerurilor a fost învrednicit să primească chipul cel îngeresc al monahilor prin tundere, într-o perioadă mai mică de cinci

⁵ Neofit Preotul monah și zăvorâtul, *Testamentul tipiconal, cu ajutorul lui Dumnezeu*, ed. I.P. Tsiknopoulos, Larnax, 1952, p. 6.

⁶ Mt. 10, 37.

ani. Atât de mare era dorul și dorirea lui de această viață și petrecere îngerească, încât ne povestește el însuși atât de minunat ce simțăminte avea înfășurat în smerita lui rasă: „Niciodată, zice, vreo podoabă de nuntă nu a atras vreodată pe vreun mire, cum m-a atras pe mine încingerea hainei monahale. Căci sărutam marginile mânecilor și Îl rugam pe Domnul să mi-o păzească mie curată și fără de prihană până la sfârșit”⁷.

Iscusița lui în meseria lui de lucrător la vie l-a convins pe egumenul de atunci, Maxim, să îl rânduiască cu ascultarea la viile mănăstirii, în locul Vouppias, unde a rămas slujind pentru o perioadă de cinci ani.

În acest timp, a fost învățat și cele dintâi litere, fără să ne spună însă de către cine și în ce chip le-a învățat. Mai degrabă s-a instruit singur, cu inteligența specială care îl caracteriza și cu dumnezeiasca luminare, fiindcă, dacă acest lucru s-ar fi petrecut în alt chip, nu ar fi evitat să ne-o spună, bineînțeles din smerenie, cum obișnuiește întotdeauna: „Primele elemente de scriere le-am deprins, atât cât să pot împlini slujbele de noapte și de zi obișnuite monahilor. În ce chip și cum am învățat mărunțelele acelea de litere nu voiesc să spun, ca nu cumva să părem că pentru iubirea de cinste istorisim acestea”⁸. El însuși ne ascunde modul neobișnuit în care a învățat singur, care nu era altul decât o râvnă neobosită și o strădanie peste măsură, de vreme ce în același interval de timp, nu numai că a

⁷ *Testamentul tipiconal*, p. 6.

⁸ Tsiknopoulos, *Opera scriitoricească a Sfântului Neofit*, p. 201.

învățat să citească, ci „tot atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu, a învățat pe de rost și întreaga Psaltire. Pe aceasta ne-au predat nouă părinții să o repetăm mai presus de toată Scriptura”⁹.

Dar ceea ce trebuie menționat la acest viteaz luptător al dreptei credințe este înțelepciunea lui de a discerne lucrurile, prin care explica cu o amănunțime cu adevărat demnă de admirație toate legile naturale având în minte frica de Dumnezeu ca început a toată înțelepciunea și a tuturor celorlalte bunătăți. Pe temelia cugetării la moarte, a vremelniciei vieții acesteia și în general, a vârtejului deșertăciunii lumii acesteia și-a sprijinit toate hotărârile lui, fie cele de fiecare zi, fie de-a lungul întregii sale vieți, sau în general, ale vieții sale aici pe pământ.

Înțelepciunea aceasta a avut-o din cea mai fragedă vârstă, când încă era copil, cum se arată aceasta în modul lui de gândire pe care ni-l descrie astfel: „Dacă vreun sărac sau vagabond sau vreun zdrențăros venea la casa tatălui meu ca să ceară pâine, viața lui era socotită de mine fericită și plină de râvnă, și de mi-ar fi fost cu putință, aș fi urmat fără preget aceluia, dar nimeni nu cunoștea aceste gânduri ale mele afară numai de Unul Dumnezeu, Cel ce mi le și dădea”¹⁰. Văzând diferite episoade ale deșertăciunii lumii și în special a nenorocirilor și necazurilor neașteptate care biciuiesc viața oricărui om, a ajuns la concluzia: „Acestea toate m-au convins numaidecât că, odată

⁹ *Testamentul tipiconal*, p. 5.

¹⁰ *Ibidem*.

încurcat și eu însumi în viața aceasta, este cu neputință să mă mai smulg din nenorocirea acestora”¹¹.

Amintirea morții stăpânea despotoc neîncetat în inima lui bună și gândul veșniciei ca moștenire a celor drepti a pus stăpânire la propriu pe mintea lui. Din adâncul smereniei care l-a caracterizat întreaga viață, atribuia pe toate acestea milostivirii și iluminării dumnezeiești, zicând: „Aceste cugete și gânduri nu erau, de bună seamă, ale tinereții mele și țărâniei mele, ci erau lucrarea vreunui har și pronii a lui Dumnezeu”¹². Cunoștința duhovnicească aflase atâta împlinire și cultivare în sufletul lui atât de tânăr, încât Îl chema pe Dumnezeu martor pentru a se întări în convingerea, potrivit cuvântului stăpânesc, că oricine vrea să-și afle sufletul său trebuie să-l piardă aici, pentru a-l afla în viitor. Iată ce spune cuviosul, el însuși: „Dacă eu voi dispărea din viața aceasta de aici, în viața viitoare numaidecât mă va arăta Dumnezeu și iarăși mă voi afla”¹³.

În această perioadă de cinci ani de ascultare în mănăstire a făcut progrese în studierea și înțelegerea Scripturii. L-au atras în mod special de la început primele cuvinte ale Facerii, cele care se referă la creația lumii și dorea mereu să le asculte și să le mediteze.

Învățarea pe dinafară a Psaltirii în acest interval de timp a fost o adevărată nevoie pentru acest tânăr țăran neștiutor de carte, care auzise istorisirea Scripturii pentru prima dată în mănăstire. Cucerirea aceasta

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

i-a determinat expansiunea în orizonturile nesfârșite ale teologiei practice și înțelepciunii duhovnicești, care vor lumina nu numai înviforata lui patrie, ci și întreaga Biserică. Acest avânt năvalnic în orizonturile duhovnicești în care zbura tânărul nevoitor nu era cu puțință să scape atenției conducătorilor mănăstirii lui, după cum nu era cu puțință nici ca el însuși să nu tânjească după o viață mai liniștită și mai eliberată de grijiile lumești. Și aceste două lucruri s-au petrecut simultan, încât egumenul l-a chemat în mănăstire și l-a rânduit în ascultare la biserică, în timp ce el însuși se gândea deja la însingurare și isihie.

În răstimpul celor doi ani cât a rămas în ascultarea de paracliser, luarea aminte, atenția, nevoința și cercetarea de sine erau ținute cu multă acribie și cu dor dumnezeiesc și, ca urmare, era firesc ca roadele să nu întârzie să se arate. La rugămintea lui însă de a i se îngădui o viață singuratică, nu i s-a dat binecuvântare de către egumenul mănăstirii din pricina vârstei lui tinere. Astfel, a rămas o singură soluție, răbdare cu smerenie, și așteptarea să i se dea încredințare de sus, de la har. S-a hotărât, așadar, iarăși să se supună judecății și discernământului părinților duhovnicești, acest continuator neabătut al tradiției noastre patristice, și, după un an de ascultare fără cârtire, a primit de la noul egumen Eufrosin permisiunea dorită și binecuvântare, ca să-și pună în aplicare hotărârea sa de a urma o viață în isihie.

Nemaiputând rezista presiunilor interioare ale iubirii față de Hristos, Neofit, ucenicul mai nevoitor, își întoarce pașii către răsărit, spre ceea ce altădată era